

Analyzing the elements of creating hope in the Islamic Republic of Iran with an emphasis on the intellectual system of Imam Khamenei

Received: 2022/10/11

Accepted: 2022/12/07

Mohammad Bidgoli¹**Asghar Rajabi Deh Borzoei²**

(239-258)

Hope is considered the most important motivational element for the progress of any society. Although hope seems to have a general and obvious concept, but with a little analysis, you can find out its complexities. The purpose of this research is to answer the question, what are the elements of creating hope in the Islamic Republic of Iran, emphasizing on the intellectual system of Imam Khamenei (Madazlah al-Aali)? Using thematic analysis method, the researchers have conceptualized the data obtained from the statements of Imam Khamenei. Based on those concepts, the basic themes (maintaining motivation, hope, creating hope, faith, determination, sense of responsibility, strong will, commitment, vigilance, insight, vision, frost, sincerity, bringing hope to life, serving, trusting people, Empathy, cooperation, sense of responsibility, service to people and commitment) and organizing themes (enthusiastic, enthusiastic, stewardship, adherence, clarity, foresight, trust, confidence, participation, duty and commitment) and inclusive themes were obtained. . Finally, by combining and integrating the organizing themes, the five elements of passion and motivation, responsibility, insight, confidence building and commitment were extracted and it can be concluded that hope is the key to all locks in Imam Khamenei's intellectual system. And it is a source of progress and forward movement to be used for all educational and cultural centers.

Keywords: Building Trust, Imam Khamenei, Creating Hope, Islamic Republic of Iran, Mulfeh.

-
1. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Humanities, Varamin-Pishva Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (corresponding author), mohammad.bidgoli@yahoo.com.
 2. Assistant Professor, Department of Theoretical Foundations of Islam, Faculty of Theology and Islamic Studies, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, asgharrajabi021@gmail.com.

سیار

واکای مؤلفه‌های امیدآفرینی در جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۱۸

محمد بیدگلی، اصغر رجبی ده برزویی*

(۲۳۹-۲۵۸)

چکیده

امید مهم‌ترین عنصر انگیزشی برای پیشرفت هر جامعه محسوب می‌شود. هرچند به نظر می‌رسد امید مفهومی بدیهی است، اما با کمی واکای می‌توان به پیچیدگی‌های آن پی برد. هدف از انجام این پژوهش، پاسخ به این پرسش است که مؤلفه‌های امیدآفرینی در جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر نظام فکری امام خامنه‌ای چیست؟ پژوهشگران با استفاده از روش تحلیل مضمون، داده‌های حاصل از بیانات امام خامنه‌ای را مفهوم‌سازی کرده‌اند. بر اساس آن مفاهیم، مضامین پایه (حفظ انگیزه، امیدواری، ایجاد امید، ایمان، عزم راسخ، احساس مسئولیت، اراده محکم، تعهد، هوشیاری، بصیرت، بینش، فراست، صمیمیت، زنده کردن امید، خدمت‌رسانی، اعتماد به مردم، همدلی، همکاری، احساس مسئولیت، خدمت به مردم و تعهد) و مضامین سازمان‌دهنده (نشاط‌انگیز، شوق‌آمیز، سرپرستی، پابندی، روشن‌بینی، دوراندیشی، اعتماد، اطمینان، مشارکت، تکلیف و التزام) و مضامین فراگیر به دست آمد. در نهایت، با ترکیب و ادغام مضامین سازمان‌دهنده پنج مؤلفه ایجاد شور و انگیزه، مسئولیت‌پذیری، بصیرت‌افزایی، اعتماد‌زایی و تعهد آفرینی استخراج گردید و می‌توان نتیجه گرفت که امید در منظومه فکری امام خامنه‌ای زمینه‌ساز پیشرفت و برون‌رفت از مشکلات است.

واژگان کلیدی: اعتماد‌زایی، امام خامنه‌ای، امیدآفرینی، جمهوری اسلامی ایران، مؤلفه.

*. استادیار گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، واحد ورامین - پیشوا، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، mohammad.bidgoli@yahoo.com.

** استادیار گروه مبانی نظری اسلام، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، asgharrajabi021@gmail.com.

مقدمه

امروزه نیاز اساسی کشور توجه به اصل امیدآفرینی است و نسل جوان در کنار برنامه‌های فرهنگی نیازمند امیدواری به آینده نیز است و همه دستگاه‌های فرهنگی موظف به توجه به این اصل مهم هستند. تقویت امید در جامعه باعث پویایی حیات اجتماعی می‌شود همچنین انگیزه‌های فردی، جمعی و حس مسئولیت‌پذیری در آحاد جامعه تقویت شده به گونه‌ای که با درونی کردن ارزش‌ها و هنجارهای مشترک و ملی باعث می‌گردد در جهت منافع عمومی حرکت کنند. از آن جایی که جوانان کارآمدترین قشر جامعه را تشکیل می‌دهند، امیدواری این قشر تأثیر به‌سزایی در رشد جامعه دارد. از این رو دشمن نیز همواره در صدد تزیق ناامیدی در بین جوانان می‌باشد. جنگ منحصر به شیوه نظامی نیست، بلکه شاخه دیگری از آن نیز وجود دارد که چه بسا از جنگ سخت پیچیده‌تر، خطرناک‌تر و درعین حال کم‌هزینه‌تر باشد و آن جنگ نرم است (گوشه‌نشین و نامداری، ۱۴۰۱: ۱۰۴). با توجه به اینکه امید یکی از پیش‌نیازهای مهم پیشرفت ملت‌ها محسوب می‌شود. می‌توان گفت هر ملتی با دو نوع دشمن بیرونی و درونی روبه‌رو است. دشمن بیرونی، تمام عوامل فیزیکی هستند که مانع حرکت روبه‌جلوی یک ملت می‌شوند، از سختی‌های مسیر توسعه تا سنگ‌اندازی‌هایی که دشمنان یک ملت در این مسیر انجام می‌دهند در این چارچوب قرار می‌گیرند.

از سوی دیگر دشمن درونی نیز وجود دارد که خطرناک‌تر از دشمن بیرونی محسوب می‌شود و آن زمانی است که یک ملت از ترس همان دشمنان بیرونی به نوعی دچار یأس شده و دست از تلاش بردارد تا دشمنان بیرونی بدون هیچ مقاومتی بر آن مسلط شوند. مشخص است که هیچ پیشرفتی بدون سختی به دست نمی‌آید، اما زمانی که به ملت به‌عنوان یک ید واحد نگاه می‌کنیم هر زحمتی در برابر آن کوچک می‌نماید. از سوی دیگر قابل‌تصور است که دشمنان ملت‌ها نیز تمام تلاش خود را انجام می‌دهند تا افراد این ملت را از سختی‌های مسیر پیشرفت و حرکت روبه‌جلو بترسانند و اجازه ندهند وحدت امت در برابر آن‌ها شکل بگیرد. دشمن در جنگ ترکیبی با ندیدن واقعیت ایران اسلامی به دنبال القای یأس و ناامیدی به مردم و جوانان بوده و ابهامات ذهنی برای نسل جوان و نوجوان ایجاد کند و افکار و ذهن‌ها را گروگان بگیرد.

چون دشمنان به دنبال ایجاد یأس و ناامیدی در جامعه به‌ویژه بین نوجوانان و جوانان هستند که این موضوع از طریق دروغ‌گویی، تحریف و بزرگ‌نمایی مشکلات دنبال می‌شود. ناامیدی در بعد فردی، موجب از بین رفتن نیرو و اراده لازم برای نیل به اهداف می‌شود. افراد ناامید نسبت به توانائی‌های خود باور نداشته و از آینده تصویری نامطلوب دارند و به همین سبب سرخورده و منفعل می‌گردند (صفری شالی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴۷).

در جنگ‌های ترکیبی دشمن از چند سلاح اعتمادزدایی، ناامیدسازی جامعه، ناکارآمد نشان دادن حاکمیت، از بین بردن مشروعیت‌های جامعه و زیر سؤال بردن اعتبار نظام و حاکمیت یک کشور استفاده می‌کند. در این جنگ، ادراک را از افراد می‌گیرند و آن‌ها را بازیچه خود برای رسیدن به اهداف نرم خویش می‌کنند، بدون اینکه خود وارد میدان شوند. توصیه به امیدآفرینی یکی از مهم‌ترین کلیدواژه‌های بیانات رهبر معظم انقلاب در جامعه بوده است. مسئله امیدآفرینی و مقابله با ایجاد یأس در مردم و مسئولان همواره مورد تأکید ایشان قرار گرفته و در زمان‌های مختلف بر ضرورت این امر تأکید داشته‌اند. ایشان در سال‌های گذشته به مناسبت‌های مختلف تلاش دشمنان برای ایجاد ناامیدی در کشور را برملا کرده و ضرورت ایجاد امید در میان مردم را مورد تأکید قرار داده‌اند

پیشینه تحقیق

در خصوص واکاوی مؤلفه‌های امیدآفرینی در جمهوری اسلامی ایران از جهت نظری و تحقیقاتی به‌ویژه با تأکید بر منظومه فکری امام خامنه‌ای دامنه‌ای معدودی مقاله، همه داشته‌های ما را در این حوزه شامل می‌شود. در خصوص مؤلفه‌های امیدآفرینی پژوهش‌های صورت گرفته است که در ذیل به بعضی از آن‌ها که در برخی جنبه‌ها به این پژوهش اخیر نزدیک‌تر بودند اشاره شده است:

۱- مقاله واکاوی تحلیلی معنای امید در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای دامنه‌ای با تأکید بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی؛ تحقیق حاضر باهدف دستیابی به جهت‌گیری‌ها نسبت به امید و نقش آن در آینده گام دوم انقلاب انجام شد و مسئله آن چپستی و چگونگی امید در بیانات رهبر انقلاب با تأکید بر بیانیه گام دوم بود. (ر.ک: سرو و دیگران، ۱۴۰۰)

۲- مقاله شاخص‌های امیدآفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در اندیشه امام خامنه‌ای داماد، یافته‌های تحقیق شاخص‌های محوری بیانات رهبر معظم انقلاب درباره امیدآفرینی را باید در محورهایی چون؛ امید و پیشرفت، امید و دشمن، اقدامات امیدبخش مسئولان، امید و رسانه، مایه‌های امید در کشور، امید و انقلاب و امید و موعود می‌بایست جستجو کرد. (ر.ک: رضائی و دیگران، ۱۴۰۱)

۳- مقاله امیدآفرینی در قرآن با تکیه بر اندیشه‌های جوادی آملی و علامه طباطبایی رحمته‌الله، یافته‌های پژوهش بیانگر این مطلب است که اعتقاد به یگانگی خدا، معاد، نبوت و ظهور منجی آخرالزمان از راهکارهای معرفتی قرآن برای امیدآفرینی در انسان است. همچنین قرآن کریم جهت القای امید در انسان، در حوزه رفتاری، عواملی چون ذکر و یاد خدا، توبه، هجرت و جهاد و صبر و بردباری را برشمرده است.

۴- مقاله ارائه الگوی امید به آینده در اندیشه امام خامنه‌ای داماد، یافته‌های این اثر اشاره دارد که امید به آینده در ابعاد و مؤلفه‌های: ارکان (صبر و استقامت، اعتماد به وعده الهی، فائق آمدن بر مشکلات و...)، مبانی و جهت‌سازها (افق روشن، اصول امیدآفرین، آموزه‌های دینی و...)، موانع و چالش‌ها (استعمار، استبداد، استکبار، تضعیف ساخت درونی و...)، اهداف (پیشرفت روزبه‌روز، زمینه‌سازی ظهور و تمدن اسلامی و...) دستیابی به استقلال، آزادی، وحدت، پیشرفت، عزت اسلام و مسلمین و شکست دشمنان را تسهیل می‌کند.

هرچند غالب مقالات فوق به بررسی بیانات مقام معظم رهبری در باب امید و امیدآفرینی پرداخته‌اند اما مقاله حاضر به واکاوی مؤلفه‌های امیدآفرینی در جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر منظومه فکری امام خامنه‌ای داماد می‌پردازد و راهکارهای تحقق این مخلفه‌ها را با روش تحلیل مضمون بررسی می‌کند.

مفهوم‌شناسی

امیدآفرینی

امید در لغت به معنای آرزو، چشم‌داشت (معین، ۱۳۵۰: ۱/۳۶۵). خواهان چیزی یا کسی شدن و انتظار داشتن آمده (عمید، ۱۳۶۲: ۱/۴۵۰). و اشاره به ظنی دارد که مقتضی حاصل

شدن امری همراه با شک و تردید است که در آن مسرت و شادی وجود دارد (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ۳۴۶). واژه امید در اصطلاح همان افکار، باورها و عواطف مثبت و گرایش‌های رفتاری تعبیر می‌شود. به عبارت دیگر، امید عبارت است از تمایلی که با انتظار مثبت همراه است و یا به عبارت دیگر ارزیابی مثبت از آنچه را که فرد متمایل است و می‌خواهد که به وقوع بپیوندد (هزارجریبی و صفرشالی، ۱۳۹۱: ۳۴۵). امیدآفرینی پایه و اساس زندگی هر انسان بوده و در مقایسه با دیگر امور تربیتی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. امیدواری به تحقق امر مطلوب در آینده باعث پویایی و تحرک انسان شده و حصول نتایج مورد انتظار، شغف و نشاط مضاعفی را در نهاد انسان ایجاد می‌نماید (شعبانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۱۶). اریک فروم امید را از منظر جامعه‌شناسی به معنی آمادگی لحظه‌ای و انتظار فرد در تحقق امر مثبتی که هنوز ایجاد نشده تعریف می‌کند (Fromm, 1968: 27).

امید به‌عنوان مؤلفه زیرمجموعه و تشکیل‌دهنده سرمایه روان‌شناختی، توانایی‌ها و دارایی‌هایی است که به افراد کمک می‌کند تا در مقابل فشارهای روانی و یا همان استرس و در مقابل عوارض ناشی از تنش‌ها و تعارضات و فشارهای اقتصادی و اجتماعی از فرد محافظت کند. نهادهای اجتماعی و رسانه‌ها در شکل‌گیری و رشد امید در افراد جامعه تأثیرگذار هستند.

یکی از دستاوردهای مبانی نظام هستی بر اساس حکمت الهی این است که مردم با اعتقاد بدان، باور دارند که بلایی چون ظلم و ستم و باطل‌گری روزی از بین خواهد رفت و سنت دائمی در میان مردم نخواهد بود. در نتیجه حرکت و سمت‌وسوی جامعه را به‌گونه‌ای تنظیم می‌کنند که آنان را نسبت به آینده‌شان امیدوار می‌سازد و یأس و ناامیدی را از اذهانشان می‌زداید (غرسبان روزبهرانی و شیخ حسینی، ۱۴۰۱: ۲۹۸).

ارتباط با خدا، قرآن و معنویت بخشی از امید به آینده را در انسان‌ها احیا و تقویت می‌کند و موجب بهبود زندگی انسان‌ها می‌شود. قرآن را می‌توان حقیقتاً کتاب امیدآفرینی و امیدزایی نامید. کتابی مشحون از آیات امیدبخش، مملو از فرازهای امیدآفرین و سرشار از نکات یأس‌زدا که همه مردم را به افق‌های روشن، خروج از ظلمات به‌سوی نور و آینده درخشان نوید، امید و بشارت می‌دهد. اگر کسی با قرآن کریم مأنوس باشد از انسداد، بن‌بست، انجماد

و انقباض رها خواهد شد. حجم آیات و مفاهیم امیدآفرین قرآن کریم، به قدری زیاد است که به جرأت می‌توان گفت اگر فرد یا جامعه‌ای مأنوس با مفاهیم قرآنی باشد، هیچ‌گاه احساس یأس و بن‌بست نخواهد کرد. راحتی و آرامش بعد از سختی را بسیاری از ما در زندگی خود تجربه کرده‌ایم. در برخی از آیات امیدبخش قرآن کریم، خداوند به مؤمنان، صالحان و اهل تقوا، وعده زندگی راحت و پربازده در این دنیا را می‌دهد و چه کسی راستگوتر و صادق‌الوعدتر از خداوند؟ *يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمْ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ*؛ خداوند راحتی شما را می‌خواهد نه زحمت شما را (بقره، ۱۸۵). همچنین در سوره عنکبوت می‌فرماید: *وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا*؛ و آن‌ها که در راه ما (با خلوص نیت) جهاد کنند، قطعاً به راه‌های خود، هدایتشان خواهیم کرد؛ و خداوند با نیکوکاران است (عنکبوت، ۶۹).

اکنون در میانه یک جنگ سخت با دشمنان خود هستیم جنگی که دو وجه مهمش در بیان رهبر انقلاب، جنگ اقتصادی و جنگ رسانه‌ای عنوان می‌شود. شاید در نگاه اول با توجه به تعدد مشکلات اقتصادی و معیشتی و تعدد رسانه‌های دشمن و امکانات و تجهیزات آن‌ها، برخی از دلسوزان انقلاب هم ناامید شوند؛ در اینجا توجه به وعده‌های خداوند به مؤمنان برای پیروزی بر دشمنان در نبردها و جنگ‌ها، بسیار اثربخش و یکی از مفاهیم و مضامین امیدبخش خواهد بود. *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ*؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید، اگر خدای متعال را یاری کنید یاریتان می‌دهد و گام‌هایتان را استوار می‌سازد (محمد، ۷). همچنین آیاتی است که بر یادآوری نعمت‌های خداوند تأکید دارند. یکی از روش‌های قرآن کریم برای تقویت امید در مردم، یادآوری نعمت‌ها، موفقیت‌ها و دستاوردهایی است که با یاری خداوند به دست آمده‌اند. به همین دلیل است که خداوند به پیامبرش فرمان می‌دهد که: *وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ*؛ و نعمت‌های پروردگارت را بازگو کن (ضحی، ۱۱).

روش پژوهش

این پژوهش برحسب نوع داده‌های استفاده شده، کیفی، برحسب نتیجه، توسعه‌ای و برحسب هدف، پژوهشی-اکتشافی است. این تحقیق از نوع تحقیقات نظری است که در آن

محقق برای توسعه دانش به مطالعه می‌پردازد. در این تحقیق با توجه به ضرورت استنباط از مهم‌ترین منبع روایی در زمینه امیدآفرینی (بیانات مقام معظم رهبری)، ابتدا روش اسنادی و مطالعه نظری به کار گرفته شد. در ادامه از بین راهبردهای متنوع پژوهش کیفی، از راهبرد تحلیل مضمون با سبک اترید-استرلینگ بهره برده شده است. تحلیل مضمون روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. برای انجام نظام‌مند مراحل تحلیل مضمون از نرم‌افزار مکس کیو دی که یک نرم‌افزار تحلیل کیفی است، استفاده شد. واحد تحلیل در این پژوهش بیانات مقام معظم رهبری دام‌ظله مرتبط با امیدآفرینی می‌باشد. تلاش شده است با رویکرد استقرایی داده‌های مرتبط استخراج شود و در قالب جدول ارائه گردد و سپس مفاهیم مرتبط توسط عبارتی کوتاه و توصیف‌کننده (کد) بیان شده است.

یافته‌های پژوهش

با بررسی و مطالعه دقیق بیانات معظم له، در مرحله اول کدهایی استخراج شد. در مرحله بعد با ترکیب و مقایسه مستمر کدها، یازده مقوله فرعی شکل گرفت و پس از بررسی و سنخ‌سنجی مخلفه‌ها و با توجه به حوزه راهکارها و پیشینه و ادبیات امیدآفرینی، پنج مقوله اصلی مؤلفه‌های امیدآفرینی در جمهوری اسلامی ایران؛ ایجاد شور و انگیزه، مسئولیت‌پذیری، بصیرت‌افزایی، اعتمادزایی و تعهد آفرینی طراحی شد. برای سنجش پایائی پژوهش، نمونه‌هایی از متن مورد تحلیل انتخاب و مجدداً کدگذاری شد، برای حصول اطمینان از اعتبار و روایی پژوهش علاوه بر بررسی مقوله‌ها و شاخص‌ها، نظرات و رهنمودهای برخی از استادان دانشگاه نیز مورد لحاظ قرار گرفت. درنهایت، مقوله‌های اصلی در قالب شبکه مقوله‌ها با یکدیگر مرتبط شدند و بدین ترتیب، الگوی مفهومی مؤلفه‌های امیدآفرینی در جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر اندیشه امام خامنه‌ای دام‌ظله استخراج شد. سیر شکل‌گیری این الگو، جداول نمونه کدگذاری‌ها و شکل‌گیری مقوله‌های فرعی و اصلی در ذیل ارائه شده است.

مضمون سازمان دهنده	مضمون پایه (اصلی)	بیانات امام خامنه‌ای (متن / مضمون)
نشاط انگیز	حفظ انگیزه	باید انگیزه‌ها با شدت و قوت، و با ایمان کامل و امید کامل به آینده حفظ بشود؛ اما در تشخیص‌ها و در مصداق‌های مختلف دقت بشود. بیانات در دیدار جمع کثیری از بسیجیان کشور ۱۳۸۸/۹/۴
	امیدواری	
شوق آمیز	ایجاد امید	اگر امید نباشد هیچ‌کدام از کارهای بزرگ انجام نمی‌گیرد (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری ۱۳۹۸/۷/۴).
	ایمان	
سرپرستی	حفظ انگیزه	جوان‌های عزیز! خودتان را قوی کنید و عزم راسخ را در درون خودتان پرورش دهید؛ شما مسئولیت‌های سنگینی را بر دوش دارید. بیانات در مراسم مشترک دانشگاه‌های افسری ارتش ۱۳۸۴/۹/۳۰
	امیدواری	
پایبندی	ایجاد امید	حقیقتاً نقطه امید اصلی کشور جوانان تحصیل کرده و فرزانه، بخصوص آن‌وقتی که این فرزندی با تعهد و احساس مسئولیت همراه باشد، هستند (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از نخبگان علمی کشور ۱۳۸۸/۸/۶).
	ایمان	
روشن بینی	عزم راسخ	حفظ انگیزه، حفظ هوشیاری، حفظ وحدت، زدودن هر پسماند خطرناک، کار فرهنگی بصیرت افزا و خلاصه آمادگی‌های همه‌جانبه نباید فراموش شود. پاسخ رهبر انقلاب به نامه سردار سلیمانی ۱۳۹۶/۸/۳۰
	احساس مسئولیت	
دوراندیشی	اراده محکم	جوانان بسیجی باید ایمان، بصیرت، انگیزه، رعایت موازین و معیارها، این‌ها همه را با هم ملاحظه کنند (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمع کثیری از بسیجیان کشور ۱۳۸۸/۹/۴).
	تعهد	
اعتماد	صمیمیت	به نظر من مهم‌ترین توفیق این دولت، زنده کردن امید و اعتماد در مردم است؛ این بزرگ‌ترین توفیق شما است. مجموع عملکرد دولت به مردم این احساس را داد که دولت وسط میدان است، مشغول کار است، دارد تلاش می‌کند و برای آن‌ها خدمت می‌کند، می‌خواهد خدمت‌رسانی بکند؛ این [کار]، امید مردم را و اعتماد مردم را تا حدود زیادی احیا کرد.
	زنده کردن امید	
اطمینان	خدمت‌رسانی	بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت ۱۴۰۱/۶/۸
	اعتماد به مردم	
مشارکت	همدلی	هرچه بین ملت و دولت صمیمیت بیشتر و همکاری بیشتر و همدلی بیشتری باشد، کارها بهتر پیش خواهد رفت. (پیام نوروزی به مناسبت آغاز سال ۱۳۹۴).
	همکاری	
تکلیف	احساس مسئولیت	حقیقتاً نقطه امید اصلی کشور جوانان تحصیل کرده و فرزانه، بخصوص این فرزندی با تعهد و احساس مسئولیت همراه باشد، هستند. بیانات در دیدار جمعی از نخبگان علمی کشور ۱۳۸۸/۸/۶
	خدمت به مردم	
التزام	تعهد	در نظام جمهوری اسلامی، پذیرش مسئولیت به معنای کامجویی از قدرت نیست؛ به معنای قبول زحمت خدمت به مردم است؛ این معنای قبول زحمت است؛ معنای مسئولیت در نظام جمهوری اسلامی این است (بیانات مقام معظم رهبری در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری ۱۳۹۲/۵/۱۲).
	عدم کامجویی از قدرت	

جدول ۱: بخشی از مضامین اصلی استخراج شده از بیانات امام خامنه‌ای (علیه‌السلام) در خصوص امیدآفرینی

ردیف	مضامین سازمان دهنده	کدهای مربوطه به بیانات رهبری
۱	نشاط‌انگیز	۱۳۸۰/۷/۴، ۱۳۸۴/۲/۱۲، ۱۳۸۸/۹/۴، ۱۳۸۹/۴/۲۴
۲	شوق آمیز	۱۳۷۴/۹/۷، ۱۳۸۲/۲/۲۹، ۱۳۸۷/۲/۱۳
۳	سرپرستی	۱۳۸۴/۰۹/۱۳۸۵، ۲۰/۰۹/۲۲، ۱۳۹۱/۷/۱۳۹۷، ۱۲/۰۹/۲۷، ۱۳۹۸/۰۹/۱۰
۴	پایبندی	۱۳۸۵/۰۸/۱۳۸۷، ۲۰/۰۲/۱۱، ۱۳۸۸/۱۱/۱۳۹۲، ۶/۰۲/۱۲، ۱۳۹۴/۰۲/۰۶
۵	روشن‌بینی	۱۴۰۰/۱۲/۱۳۹۹، ۱۹/۰۴/۰۷، ۱۴۰۱/۰۵/۱۴۰۱، ۰۵/۱۰/۲۲، ۱۴۰۱/۱۱/۲۶
۶	دوراندیشی	۱۳۹۹/۱۰/۱۹، ۱۳۹۹/۱۱/۱۵، ۱۴۰۰/۱۱/۱۴۰۱، ۱۹/۱۰/۱۴۰۱، ۱۰/۰۲/۱۹
۷	اعتماد	۱۳۹۵/۰۱/۰۱، ۱۳۹۶/۰۳/۲۲، ۱۴۰۰/۱۲/۱۹، ۱۴۰۱/۰۶/۰۸، ۱۴۰۰/۰۴/۰۷
۸	اطمینان	۱۳۹۶/۰۲/۲۷، ۱۳۹۶/۰۲/۳۰، ۱۳۹۴/۰۴/۱۸، ۱۳۹۹/۰۵/۱۰، ۱۴۰۰/۰۶/۰۶
۹	مشارکت	۱۳۹۵/۰۶/۰۳، ۱۳۹۶/۰۳/۲۲، ۱۳۹۷/۶/۱۴۰۰، ۱۵/۱۲/۱۴۰۱، ۱۹/۰۶/۰۸
۱۰	تکلیف	۱۳۸۸/۰۸/۰۶، ۱۳۹۲/۰۵/۱۲، ۱۳۹۳/۰۴/۱۳۹۸، ۱۶/۰۷/۱۰
۱۱	التزام	۱۳۸۸/۰۹/۲۲، ۱۳۹۴/۰۱/۱۳۹۸، ۳۰/۰۲/۱۴۰۰، ۲۰/۱۱/۰۵

جدول ۲: مضامین سازمان دهنده مرتبط با مؤلفه‌های امیدآفرینی

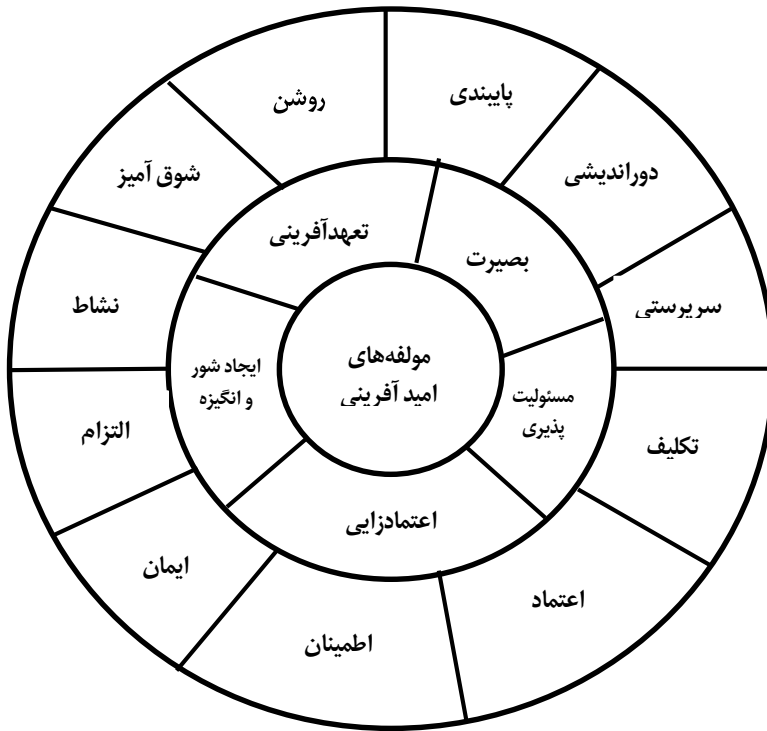
مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر	مؤلفه‌های امیدآفرینی در جمهوری اسلامی ایران
نشاط‌انگیز	ایجاد شور و انگیزه	
شوق آمیز		
سرپرستی	مسئولیت‌پذیری	
پایبندی		
روشن‌بینی	بصیرت افزایی	
دوراندیشی		
اطمینان	اعتمادزایی	
اعتماد		
مشارکت		
تکلیف	تعهدآفرینی	
التزام		

جدول ۳: مؤلفه‌های امیدآفرینی در جمهوری اسلامی ایران

ترسیم الگو

بعد از مراحل کدگذاری، انتخاب مضامین اصلی و سازمان دهنده و فراگیر، ترسیم الگوی مؤلفه‌های امیدآفرینی با توجه به بیانات امام خامنه‌ای دام‌ظله در شکل ذیل ارائه شده است.

شکل ۱: مدل مؤلفه‌های امیدآفرینی

واکاوی مؤلفه‌های امیدآفرینی در جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر منظومه فکری امام

خامنه‌ای رحمته‌الله

در شرایط فعلی رسانه‌های خارجی با مدیریت رژیم منحوس صهیونیستی و ایالات متحده آمریکا، به دنبال فتنه‌انگیزی هستند و دائماً به دنبال تزریق یأس و ناامیدی در جامعه هستند تا مردم را دلسرد کنند و مانع حرکت و همراهی آن‌ها با نظام جمهوری اسلامی ایران شوند، تمام تلاش آن‌ها این است که یک نقطه‌ضعف، عیب و یا مشکلی را در جایی پیدا کنند و به بزرگنمایی و برجسته کردن آن در اذهان پردازند. مقام معظم رهبری رحمته‌الله در خصوص امیدآفرینی مطرح می‌کند. ادبیات خطبه باید گرم باشد، صمیمی باشد، اتحاد آفرین باشد، امیدبخش باشد؛ ادبیات خطبه باید امیدبخش باشد. هر کلمه‌ای که شما در خطبه ایراد می‌کنید می‌تواند مصداق این آیه شریفه باشد که «هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزِدُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ»، می‌تواند هم مصداق اضطراب و دغدغه باشد؛ حالا دغدغه بد نیست، اما می‌تواند مصداق اضطراب و تلاطم روحی و بدبینی به وضع و بدبینی به آینده و

مانند این‌ها باشد؛ هر دو جور می‌شود حرف زد. باید امیدآفرین باشد (بیانات رهبری، ۱۴۰۱/۵/۵).

امروز می‌بینید که یکی از مهم‌ترین شگردهای دشمن تزریق ناامیدی است. کجا؟ در مهم‌ترین نقطه وجودی کشور، یعنی جوانان که آن‌ها را با انواع شیوه‌ها و طرق و شگردها مایوس کنند. شما می‌توانید درست ضدش عمل کنید، امیددهی کنید (بیانات رهبری، ۱۴۰۱/۱۰/۲۲).

از این رو پژوهشگران با استفاده از روش تحلیل مضمون، داده‌های حاصل از بیانات امام خامنه‌ای علیه‌السلام را مفهوم‌سازی کرده‌اند. بر اساس آن مفاهیم، مضامین پایه (حفظ انگیزه، امیدواری، ایجاد امید، ایمان، عزم راسخ، احساس مسئولیت، اراده محکم، تعهد، هوشیاری، بصیرت، بینش، فراست، صمیمیت، زنده کردن امید، خدمت‌رسانی، اعتماد به مردم، همدلی، همکاری، احساس مسئولیت، خدمت به مردم و تعهد) و مضامین سازمان دهنده (نشاط‌انگیز، شوق آمیز، سرپرستی، پابندی، روشن بینی، دوراندیشی، اعتماد، اطمینان، مشارکت، تکلیف و التزام) و مضامین فراگیر به دست آمد. در نهایت، با ترکیب و ادغام مضامین سازمان دهنده پنج مؤلفه ایجاد شور و انگیزه، مسئولیت‌پذیری، بصیرت افزایی، اعتمادزایی و تعهد آفرینی استخراج گردید و می‌توان نتیجه گرفت که امید در منظومه فکری امام خامنه‌ای علیه‌السلام کلید همه قفل‌ها و مایه پیشرفت و حرکت روبه‌جلو است که برای تمام مراکز آموزشی و فرهنگی مورد استفاده قرار گیرد.

۱. ایجاد شور و انگیزه

خداوند به نیازهای بشر آگاه است و نشاط و امید به آینده یکی از نیازهای بشر است تا بتواند زندگی خود را با امید طی کند. انگیزه یکی از وجوه زندگی انسان است که در موفقیت باید از آن به‌خوبی بهره برد. بدون انگیزه زندگی انسان سرد و بی‌روح خواهد بود. عدم داشتن انگیزه موجب سرخوردگی و مانع پیشرفت می‌گردد. از این رو، باید در مقابل آن، تصمیمات جدی اتخاذ کرد. همه کارهایی که در روز انجام می‌دهیم یا هر تصمیمی که می‌گیریم دلیل یا دلایل خاصی دارد. انگیزه تأثیر مستقیمی روی تلاش برای رسیدن به اهداف مشخص

دارد. در واقع اهداف مشخصی را ترسیم می‌کند که افراد برای رسیدن به آن تلاش می‌کنند (عباس زاده یخفروزان و صالحی، ۱۳۹۷: ۲).

مقام معظم رهبری در خصوص ایجاد شور و انگیزه در بیاناتی می‌فرماید: باید انگیزه‌ها با شدت و قوت، و با ایمان کامل و امید کامل به آینده حفظ بشود؛ اما در تشخیص‌ها و در مصداق‌های مختلف دقت بشود. بی‌دقتی در مصداق‌ها، گاهی اوقات ضررها و لطمات بزرگی خواهد زد (بیانات رهبری، ۱۳۸۸/۹/۴).

شور و نشاط يك امر لازمی است. این شور و نشاط در بخش‌های مختلفی خودش را نشان می‌دهد؛ هم در بخش‌های علمی، هم در بخش‌های اجتماعی و سیاسی، این شور و نشاط می‌تواند خودش را نشان دهد. محیط دانشگاه، محیط جستجو کردن از نقطه نظرات درست در زمینه سیاسی و در زمینه اداره کشور و همچنین در زمینه مسائل کلان دیگر است (بیانات رهبری، ۱۳۹۲/۵/۶).

همچنین مقام معظم رهبری در بیاناتی دیگر متذکر شدند جوانان بسیجی باید ایمان، بصیرت، انگیزه، رعایت موازین و معیارها، این‌ها همه را با هم ملاحظه کنند (بیانات رهبری، ۱۳۸۸/۹/۴).

اگر ما می‌خواهیم این کشور پیشرفت صنعتی، مادی و فرهنگی کند، رتبه اول منطقه را حائز شود، این در سایه انگیزش دینی و ایمان امکان‌پذیر است (بیانات رهبری، ۱۳۸۴/۲/۱۲).

مهم‌ترین سنگر یک انسان، ایمان و انگیزه و عشق اوست. نباید اجازه دهید این سنگر را در دل‌ها فرو بریزند و از بین ببرند (بیانات رهبری، ۱۳۸۰/۷/۴).

با دقت در بیانات مقام معظم رهبری می‌توان گفت ایجاد شو و انگیزه در میان اقشار مختلف ضامن موفقیت در امیدآفرینی است و با انگیزه عمومی می‌توان به قله‌های موفقیت و پیشرفت رسید.

۲. مسئولیت‌پذیری

مسئولیت‌پذیری یعنی تعهدی درونی که از سوی فرد برای به انجام رساندن تمام فعالیت‌هایی که

به وی سپرده شده به گروه یا افراد دیگر القا می‌شود. مسئولیت‌پذیر بودن به معنای قابل اتکا بودن، وفای به عهد و متعهد ماندن است. در نظام جمهوری اسلامی این است (بیانات رهبری، ۱۳۹۲/۵/۱۲).

این مفهوم به معنای این است که عواقب آنچه می‌گوییم و آنچه انجام می‌دهیم را قبول کنیم و بدانیم که می‌توانیم توانایی‌های خود را ارتقاء دهیم. افراد مسئولیت‌پذیر، افسار هدایت زندگی خود را در دست می‌گیرند. آن‌ها برنامه‌ریزی می‌کنند و برای تقویت استعدادها و مهارت‌های خود، هدف‌گذاری می‌کنند. این افراد به‌طور آگاهانه تصمیم‌گیری می‌کنند و مقررات را لحاظ می‌کنند و به نحوه تأثیر رفتار و انتخاب‌های خود بر جامعه و خانواده اهمیت می‌دهند.

جمهوری اسلامی ایران، برای مسئولان شاخص‌ها و ویژگی‌های خاصی در نظر دارد که همواره مورد تأکید مقام معظم رهبری «مَظَلَّةُ» بوده است. به‌طور نمونه در بیانیه گام دوم رهبر معظم انقلاب به‌طور مبسوط به ترسیم مسئولیت‌پذیری مطلوب از سوی مسئولان در نظام جمهوری اسلامی ایران همه عرصه‌ها به‌ویژه جوانان پرداخته است (خلیلی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۱۷).

امام خامنه‌ای «مَظَلَّةُ» در خصوص مسئولیت‌پذیری در بیاناتی می‌فرمایند: جوان‌های عزیز خودتان را قوی کنید و عزم راسخ را در درون خودتان پرورش دهید؛ شما مسئولیت‌های سنگینی را بر دوش دارید (بیانات رهبری، ۱۳۸۴/۹/۳۰).

همچنین مطرح می‌کند اهمیت هر انسانی به قدر آن مسئولیتی است که بر دوش می‌گیرد و این انسان یا این مجموعه یا این سازمان به همان اندازه اهمیت پیدا می‌کند (بیانات رهبری، ۱۳۹۴/۲/۶).

در نظام جمهوری اسلامی، پذیرش مسئولیت به معنای کامجویی از قدرت نیست؛ به معنای قبول زحمات خدمت به مردم است؛ این معنای قبول زحمت است؛ معنای مسئولیت می‌توان گفت مسئولیت‌پذیری با امیدآفرینی رابطه‌ای مستقیم دارد؛ زمانی که به یک فرد مسئولیتی محول می‌شود (چه از طرف خودش، چه از طرف سازمان و یا اجتماع) فرد مسئول، یک تعهد درونی برای خود و در درون خود برای انجام و به اتمام رساندن آن تکلیف ایجاد می‌کند و همین امیدآفرینی باعث به وجود آمدن احساس ارزشمندی و مفید بودن در فرد می‌کند و وقتی تکلیف محوله را به‌خوبی توانست انجام دهد اعتمادبه‌نفس بالا می‌رود.

۳. بصیرت افزایی

بصیرت در آموزه‌ها و فرهنگ قرآنی، حالتی است که به انسان، توانایی درک درست حقایق و تحلیل واقعیت‌ها را می‌دهد (غرسبان روزبهانی و شیخ حسینی، ۱۴۰۱: ۳۰۱). منظور از بصیرت دینی، نوعی بینش عمیق درباره حق و حقیقت است که در رفتارهای فردی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی بروز و نمود دارد و موجب می‌شود انسان در همه عرصه‌ها، به ویژه عرصه اجتماعی-سیاسی، رفتاری همسو با حق داشته باشد. در رأس مبانی بصیرت، قرآن کریم قرار دارد؛ چراکه قرآن، کتاب هدایت، نور، تبیان کل شیء و کتاب بصائر است. در سوره مائده، آیه ۱۵ درباره قرآن می‌خوانیم: قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ.

اهمیت و جایگاه بصیرت، روشن بینی و درک درست از شرایط و فضاها، چنان است که قرآن کریم یکی از ویژگی‌های پیامبر اکرم ﷺ و پیروانش را داشتن بینش صحیح در رفتارها و کردارها می‌داند:

قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي؛ بگو این راه من است. من و پیروانم با بصیرت کامل، همه مردم را به سوی خدا دعوت می‌کنیم (یوسف، ۱۰۸). بصیرت عنصری است که با تحقق دو عامل شناختی و رفتاری در فرد، تحقق پیدا می‌کند؛ یعنی برای کسب بصیرت، نخست باید مطالب صحیح را شناخت و در گام بعد، به مقتضای آن شناخت عمل کرد. در این صورت است که نوعی روشنی دل، شرح صدر و آرامش قلبی برای انسان پیدا می‌شود و این همان بصیرتی است که به دنبال تحقق آنیم. بنابراین در کنار شناخت، باید به خودسازی نیز پرداخت تا بصیرت به دست آید. در حوزه شناخت باید توجه داشت اگر در رویارویی با مسائل پیرامون خود، سطحی برخورد کنیم، به دلیل ضعف باور، به راحتی در دام شیاطین خواهیم افتاد؛ اما اگر به تقویت باورها بیشتر اهمیت دهیم و با استدلال بتوانیم پاسخ شبهات را فراگیریم، هرگز گرفتار این دام نخواهیم شد. بنابراین باید با بهره‌گیری از تجربیات عینی، عقل و استفاده از بیانات قرآن، انبیای الهی و ائمه اطهار علیهم‌السلام، باورهای خود را تقویت کنیم. اگر بخواهیم نهال ایمان در ما پابرجا باشد، باید ریشه‌های عمیق آن در زمین دل ما، گسترده شود؛ در این صورت است که کسی نمی‌تواند با طرح يك شبهه آن را سست کند. کسانی هم‌اکنون می‌کوشند تا به هر قیمتی، ایمان را از جوانان این مرزوبوم بگیرند. (مصباح یزدی، ۱۳۹۳: ۱۸).

علامه طباطبائی در تفسیر شریف المیزان بیان می‌کند: استخفاف گناه اگر در عرصه اجتماع و به صورت عمومی اتفاق افتد و قبح گناه در جامعه از بین برود، آثار زیانباری را بر جای خواهد گذاشت تا جایی که در انجام گناه، حق برای افراد ثابت می‌شود و در این حالت، دیگر اصلاً شناخت ناهماهنگ برای ایشان پیش نمی‌آید، چراکه انجام گناه را حق قانونی و طبیعی خود می‌داند (طباطبائی، ۱۴۱۷: ۳۴۱/۱۰).

مقام معظم رهبری در این باره می‌فرمایند: حفظ انگیزه، حفظ هوشیاری، حفظ وحدت، زدودن هر پسماند خطرناک، کار فرهنگی بصیرت‌افزا و خلاصه، آمادگی‌های همه‌جانبه نباید فراموش شود (پاسخ رهبری، ۱۳۹۶/۸/۳۰).

همچنین مقام معظم رهبری در خصوص بصیرت‌افزایی در بیاناتی می‌فرمایند دو عنصر مهم یعنی بصیرت و صبر و استقامت، برای مواجهه با دشمنی‌ها لازم است؛ اگر چنانچه این دو عنصر وجود داشت دشمن هیچ کاری نمی‌تواند بکند، هیچ لطمه‌ای نمی‌تواند بزند، هیچ توفیقی در مواجهه و مقابله با نظام اسلامی به دست نمی‌آورد (بیانات رهبری، ۱۳۹۹/۱۲/۲۱). بصیرت یعنی تیزبین بودن و راه درست را شناختن. در غبار آلودگی فتنه‌ها بتواند راه را پیدا کند و بفهمد راه درست چیست؛ بصیرت به این معنا است (بیانات رهبری، ۱۳۹۹/۱۲/۲۱).

با عنایت به بیانات مقام معظم رهبری می‌توان گفت دشمن همواره با دروغ و فریب سعی در رسیدن به اهداف خود دارد و مهم‌ترین مسئله برای غلبه بر توطئه دشمن، بصیرت‌افزایی در سایه امیدآفرینی با تبیین نقشه‌های دشمن علیه جمهوری اسلامی و دادن آگاهی لازم می‌باشد. همان‌گونه که ایشان درباره فضای مجازی چنین مسئله‌ای را لحاظ می‌کنند.

«البته امروز فضای مجازی یک فرصتی است برای این کار. حالا دشمنان از فضای مجازی جور دیگر استفاده می‌کنند اما شما جوان‌های عزیز این جوری از آن استفاده کنید، از فضای مجازی استفاده کنید برای امیدآفرینی، برای توصیه به صبر، برای توصیه به حق، برای بصیرت‌آفرینی، برای توصیه به خسته نشدن، تبلی نکردن، بیکاره نماندن و مانند این‌ها» (همان).

۴. اعتمادزایی

اعتماد یک پدیده انسانی است که در سایه به کارگیری عناصر و مؤلفه‌هایی در احساس، گفتار، رفتار و عمل می‌توان به آن دست یافت. با توجه به آیات قرآن و روایات و سخنان ائمه اطهار، اعتماد یک فضیلت اخلاقی و از خصایص مردم درستکار و امین است (نقیبی و زمانی، ۱۳۹۰: ۲۹). انسان‌ها در هر جامعه‌ای برای رفع نیازهایشان مجبور به برقراری رابطه با دیگران هستند. برقراری هر ارتباطی مستلزم پیش‌نیازها و زمینه‌هایی است که این ارتباط و کارایی، رفع نیاز مورد نظر را تضمین کند. یکی از مهم‌ترین لازمه‌های ارتباط مفید در سطح هر جامعه، اعتماد است. اعتماد یک رکن بنیادین در حفظ حیات اجتماعی، نظم و استقرار پیوندهای میان اعضای جامعه است. اعتماد بیانگر یک برداشت و انتظار ذهنی افراد از امر پیش‌رو و کنش آینده یک فرد، یک نهاد و یک ارتباط اجتماعی است. اصول اعتماد بنیان شکل‌گیری سرمایه اجتماعی است، زیرا بر مبنای وجود اعتماد است که آدم‌ها تمایل به مشارکت و تعامل مثبت با یکدیگر پیدا می‌کنند و شبکه‌های روابط اجتماعی شکل می‌گیرد.

اعتماد عامل اصلی اتحاد، انسجام، ثبات و نظم است. قرآن کریم برای تزیق امید، به تقویت اعتماد به نفس تأکید دارد. نکته مهم اینکه این تقویت اعتماد به نفس، منحصر در فرد نیست؛ بلکه شامل یک امت و جامعه هم می‌شود. برای نمونه می‌توان به این آیه اشاره داشت: *وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزِنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ*؛ و سست نشوید و غمگین مگردید و شما برترید اگر ایمان داشته باشید (آل عمران: ۱۳۹).

مقام معظم رهبری در خصوص اعتمادزایی در بیاناتی می‌فرمایند: به نظر من مهم‌ترین توفیق این دولت، زنده کردن امید و اعتماد در مردم است؛ این بزرگ‌ترین توفیق شما است. مجموع عملکرد دولت — چه شخص رئیس‌جمهور محترم، چه مسئولین در بخش‌های مختلف — به مردم این احساس را داد که دولت وسط میدان است، مشغول کار است، دارد تلاش می‌کند و برای آن‌ها خدمت می‌کند، می‌خواهد خدمت‌رسانی بکند؛ این [کار]، امید مردم را و اعتماد مردم را تا حدود زیادی احیا کرد (بیانات رهبری، ۱۴۰۱/۶/۸).

رهبر معظم انقلاب در تاریخ ۱۳ تیر ۱۳۹۰ در سخنرانی خود در جمعی از فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران فرمودند: تلاش، همت و امید که بود، حتماً پیش‌روندگی است.

در صورت نبود این سه عامل به یقین هیچ پیشرفتی نه تنها در بین جوانان، بلکه در بین تمام افراد جامعه از کوچک و بزرگ حاصل نخواهد شد و اصلی ترین عامل در این سه مورد، امید است چون اگر دو مورد قبلی نباشد ولی امید باشد می توان آن‌ها را به دست آورد.

یک نکته مهم، انسجام مردم و دستگاه‌های مدیریتی کشور است. مردم بایستی با دستگاه‌های مدیریتی کشور -چه دستگاه قضائی، چه قوه مجریه، چه بقیه دستگاه‌ها- ارتباط پیدا کنند؛ انسجام البته بخش مهمی از این اعتمادسازی به عهده خود دستگاه‌ها است؛ یعنی خود دولت، خود قوه قضائیه، خود دستگاه‌های دیگر بایستی رفتارشان، عملشان جوری باشد که جلب اعتماد بکند؛ این بخش به عهده آن‌ها است (بیانات رهبری، ۱۳۹۷/۶/۱۵).

هرچه بین ملت و دولت صمیمیت بیشتر و همکاری بیشتر و همدلی بیشتری باشد، کارها بهتر پیش خواهد رفت. باید به یکدیگر اعتماد کنند؛ هم دولت، ملت را به معنای واقعی کلمه قبول داشته باشد و ارزش و اهمیت و توانایی‌های ملت را به درستی بپذیرد، هم ملت به دولت که کارگزار کارهای او است به معنای حقیقی کلمه اعتماد کند (پیام رهبری، ۱۳۹۴/۱/۱).

با توجه به بیانات امام خامنه‌ای دام‌ظله، مشخص می‌گردد اگر مردم احساس کنند آنچه گزارش می‌شود با آنچه در واقعیت با آن مواجه هستند، منطبق است، طبیعتاً بر صداقت مدیران و مسئولان سازمان‌ها و کشور باعث امید و اعتماد بیشتری خواهد شد و اگر غیر از این باشد، می‌تواند کاهش امید و اعتماد را به دنبال داشته باشد.

۵. تعهدآفرینی

امید امری تعهدآفرین است و به تعبیری می‌توان این دو مفهوم را متناظر یکدیگر دانست. یک کلید اصلی وجود دارد و آن امید دادن و اعتماد دادن به مردم است. اگر مردم ناامید شدند اعتماد خودشان را از دست داده در نتیجه، متزلزل می‌شوند و در این زمان شکست قطعی است (سهیل سرو و همکاران، ۱۴۰۰: ۹۸). جامعه امیدوار به جلو می‌نگرد و آینده را روشن‌تر از حال می‌بیند و بر این اساس امید بزرگ‌ترین سرمایه اجتماعی یک ملت است که به آن می‌بالد، بنابراین امید اجتماعی ابزاری مفهومی است که نشان می‌دهد چگونه می‌توان از وضع کنونی به شیوه

مسالمت جویانه به آینده بهتری رسید و حس امید و امیدواری عزیمتی مطلوب از نقطه کنونی جامعه به نقطه‌ای موفق در راستای پیشرفت و بهبود اجتماعی است که از ایجاد یأس اجتماعی جلوگیری می‌کند. امید به افراد حس تعهدآفرینی و قابل اعتماد بودن را می‌دهد و آن‌ها را به سمت تلاش بیشتر برای دستیابی به موفقیت‌ها می‌کشانند و از سویی امید اجتماعی و امیدواری برگرفته از احساس خوش‌بینی فرد نسبت به آینده است. تعهد عبارت است از پیوند دادن فرد به عوامل و اقدامات فردی وی و احساس وفاداری، داشتن هویت و احساس مسئولیت فردی، شغلی و سازمانی (غفوری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۷۱).

مقام معظم رهبری دامت‌الله در این خصوص می‌فرمایند: حقیقتاً نقطه امید اصلی کشور جوانان تحصیل کرده و فرزانه، به خصوص آن‌وقتی که این فرزاندگی با تعهد و احساس مسئولیت همراه باشد، هستند (بیانات رهبری، ۱۳۸۸/۸/۶).

اندیشه دینی که رشد پیدا کرد، وقتی همراه با احساس مسئولیت و تعهد باشد، عمل به وجود می‌آورد و همان چیزی می‌شود که پیغمبران دنبال آن بودند (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با جمعی از طلاب و روحانیون ۱۳۸۸/۹/۲۲).

حقیقتاً نقطه امید اصلی کشور جوانان تحصیل کرده و فرزانه، بخصوص آن‌وقتی که این فرزاندگی با تعهد و احساس مسئولیت همراه باشد، هستند (بیانات رهبری، ۱۳۸۸/۸/۶).

با توجه به سخنان و بیانات مقام معظم رهبری مشخص می‌شود تعهدآفرینی در همه ارکان، سطوح و لایه‌های جامعه بسیار مهم و ضروری است و مردم با داشتن این خصیصه بهتر می‌توانند برای پیشبرد امور مختلف گام بردارند و از سویی همراهی بهتری با ارکان حکومت در تحقق امور و طرح‌ها خواهند داشت.

نتیجه

امید مهم‌ترین عامل رسیدن به اهداف در زندگی است و می‌تواند موتور محرک فرد و جامعه در مسیر پیشرفت باشد. ایران اسلامی بیش از هر زمان دیگری نیازمند امیدآفرینی است چراکه امید لازمه حیات انسان‌ها است که موجب تلاش اعضای جامعه برای رشد و تعالی می‌شود. از متن بیانیه گام دوم انقلاب که در آن ریشه‌ای‌ترین جهاد را جهاد امیدآفرینی معرفی کرده‌اند تا سایر

بیانات معظم له که امید و امیدآفرینی را به‌عنوان عنصر ذاتی ایرانی و نقطه هدف مسئولین و ناامید کردن و یاس پراکنی را نقطه هدف دشمن در جنگ روایت‌ها و جنگ اقتصادی بیان می‌کنند. دشمن به دنبال آن است تا با سیاه‌نمایی و جنگ روانی ناامیدی را در جامعه تزریق کند و وحدت جامعه را خدشه‌دار نماید. تبیین واقعیت‌ها از پیشرفت‌های بیش از چهار دهه عمر جمهوری اسلامی، بیان ضعف‌ها و کوتاهی‌ها به شکلی خیرخواهانه تنها راه پیشرفت و حل معضلات و تزریق روحیه امید در جامعه می‌باشد.

امید به افراد حس عمیق امن بودن و قابل اعتماد بودن را می‌دهد و آن‌ها را به سمت تلاش بیشتر برای دستیابی به موفقیت‌ها می‌کشاند و از سویی امید اجتماعی و امیدواری برگرفته از احساس خوش‌بینی فرد نسبت به آینده است. امید مشترک یک ملت و امت نسبت به آینده‌شان را نشان می‌دهد که می‌تواند برآمده از غرور ملی، حس وطن‌دوستی و اعتمادبه‌نفس باشد. انگیزه و شوق برای تلاش، تاب‌آوری و تحمل مشکلات، ظرفیت آرزومندی و داشتن آرزوهای بزرگ، همگی از نشانه‌های یک انسان یا ملت امیدوار است. جامعه امیدوار به جلو می‌نگرد و آینده را روشن تر از حال می‌بیند و بر این اساس امید بزرگ‌ترین سرمایه اجتماعی یک ملت است که به آن می‌بالد، بنابراین امید اجتماعی ابزاری مفهومی است که نشان می‌دهد چگونه می‌توان از وضع کنونی به شیوه مسالمت‌جویانه به آینده بهتری رسید و حس امید و امیدواری عزیمتی مطلوب از نقطه کنونی جامعه به نقطه‌ای موفق در راستای پیشرفت و بهبود اجتماعی است که از ایجاد یأس اجتماعی جلوگیری می‌کند. در این تحقیق، با ترکیب و ادغام مضامین فراگیر نزدیک به هم پنج مؤلفه ایجاد شور و انگیزه، مسئولیت‌پذیری، بصیرت‌افزایی، اعتمادزایی و تعهد آفرینی با تأکید بر منظومه فکری امام خامنه‌ای دام‌طَّلَه استخراج گردید.

کتابنامه:

قرآن کریم

بیانات آیت الله خامنه‌ای، دسترسی: <https://farsi.khamenei.ir/>.

خلیلی، ابراهیم، باقری هشی، مهدی، ساوه درودی، مصطفی، و علیزاده، حشمت (۱۴۰۱). مسئولیت‌پذیری در تراز انقلاب اسلامی مبتنی بر اندیشه مقام معظم رهبری. مطالعات دفاعی استراتژیک، ۲۰(۸۷)، ۲۴۴-۲۱۱.

- راغب اصفهانی (۱۴۱۲ ق). المفردات فی غریب القرآن. بیروت: نشر دارالعلم.
- سهیل سرو، محمد، هزار جریبی، جعفر، و عالمی، شهاب الدین (۱۴۰۰). واکاوی تحلیلی معنای امید در بیانات آیت الله خامنه‌ای؛ با تأکید بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی. پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ۱۰ (۳۹)، ۱۰۵-۷۳.
- شعبانی، محمد جواد، صادق نیا، محراب، و میرتبار، سید مرتضی (۱۳۹۸). بررسی مؤلفه امید در سبک زندگی دینی و نقش رسانه دیداری تلویزیون در گسترش امیدآفرینی دینی. پژوهشنامه سبک زندگی، ۵ (۸)، ۱۱۵-۱۴۴.
- صفری شالی، رضا، و طوافی، پویا (۱۳۹۷). بررسی میزان امید به آینده و عوامل مؤثر بر آن در بین شهروندان تهرانی. برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۹ (۳۵)، ۱۱۵-۱۵۳.
- طباطبائی، سید محمد حسین (۱۴۱۷). تفسیر المیزان. (سید محمد باقر موسوی همدانی، مترجم). تهران: نشر امیرکبیر.
- عباس زاده بخروزان، ابراهیم، و صالحی، محمدرضا (۱۳۹۷). بررسی عوامل ایجاد انگیزه از دیدگاه‌های مختلف نظریه پردازان حوزه آموزشی. پژوهش ملل، ۳ (۳۶)، ۱۸-۲.
- عمید، حسن (۱۳۶۲). فرهنگ عمید، تهران: نشر امیرکبیر.
- غرسبان روزبهانی، مرتضی، و شیخ حسینی، مختار (۱۴۰۱). مبانی و شاخصه‌های سیاسی انتظار راهبردی در مکتب شهید سلیمانی. مشرق موعود، ۱۶ (۶۱)، ۳۲۲-۲۷۶.
- غفوری، داود، پاکدل، سعید، و سیاری، سروش (۱۳۹۵). رابطه تعهد سازمانی و جهت‌گیری مذهبی با رهبری تحول آفرین در یکی از مراکز علمی نظامی. مطالعات منابع انسانی، ۶ (۲۲)، ۱۸۶-۱۴۹.
- گوشه نشین، فاطمه، و نامداری، ابراهیم (۱۴۰۱). راهکارهای مواجهه با تهدیدات جنگ نرم در قرآن بر اساس طبقه بندی سرل از کنش‌های گفتاری، مطالعات بیداری اسلامی، ۱۱ (۲)، ۱۰۳-۱۲۲.
- مصباح یزدی، محمد تقی (۱۳۹۳). زلال نگاه. قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام.
- معین، محمد (۱۳۵۰). فرهنگ معین. تهران، امیرکبیر.
- نقیبی، سید ابوالقاسم، و زمانی، زری (۱۳۹۰). نقش وفاداری در اعتمادآفرینی و راهبردهای توسعه آن در نهاد خانواده با رویکرد به آیات و روایات. مطالعات راهبردی زنان، ۱۳ (۵۲)، ۷-۵۳.
- هزار جریبی، جعفر، و صفری شالی، رضا (۱۳۹۱). آناتومی رفاه اجتماعی. تهران، جامعه و فرهنگ.
- Fromm, Erich. (1968). *Revolution of Hope: Toward a Humanized Technology*. New York, Harper and Row.